

Zavičajni priručnici za učenike – put od zavičajnih do nacionalnih vrijednosti

Slavenka Halačev

Školska knjiga Zagreb

slavenka.halacev@skolskaknjiga.hr

Sažetak

Odnos prema zavičaju izgrađuje se ponajprije u obitelji i lokalnoj zajednici, a zadaća je škole, putem školskog kurikulumu, utkati zavičajne, tradicijske i nacionalne vrijednosti u svoje odgojne i obrazovne sadržaje. Stoga se zavičajni priručnici za učenike koriste kao vrijedna potpora prilikom upoznavanja sadržaja o zavičaju i županiji u kojoj učenici žive. Te knjige obiluju fotografijama, ilustracijama, pojednostavnjenim činjeničnim podacima koji su prošireni zanimljivostima o mnogim segmentima života u zavičaju. Naći će se u njima pitanja, projektni zadatci, skupne aktivnosti, mogućnosti za osobna učenička promišljanja. U kontekstu obrazovanja koje učenike treba pripremiti za život u 21. stoljeću, zavičajne i nacionalne vrijednosti mogu biti temelj kompetencija za pokretanje inovativnog malog poduzetništva kao i nacionalnog gospodarstva, održivog razvoja i kulturnog turizma kao i mnogo čega što danas još ne postoji.

Ključne riječi: zavičaj, nacionalni identitet, kompetencije, zavičajne, baštinske, tradicijske, nacionalne vrijednosti

Zavičajni priručnici za učenike – put od zavičajnih do nacionalnih vrijednosti

Svatko je od nas u ranome djetinjstvu, ponajprije u okrilju obitelji, a zatim u široj zajednici razvio vlastiti odnos prema zavičaju. Za jedne je zavičaj mjesto rođenja i odrastanja vezano za zemljopisno podrijetlo. Za druge, zavičaj je mjesto sigurnosti koje ne treba napuštati, treći pak smatraju da je najvrjedniji emocionalni, unutrašnji zavičaj kojega gradimo tijekom cijeloga života. Bez obzira na to kojem se stajalištu priklanjamo, zajedničko im je obilježje da je zavičaj čvrsta točka koja nam služi poput orijentira na životnim putovanjima. Zavičaj je ishodište i mjesto povratka; zavičaj koji nosimo u sebi daje smisao onome što činimo. Prilog tome su dvije istinite priče koje govore kako nas zavičajne i nacionalne vrijednosti čine svojim i jedinstvenima. Ujedno nam navedeni primjeri bjelodano pokazuju da se zavičajne i tradicijske vrijednosti ne uče dociranjem, nego življenjem.

Prva priča vezana je za tipičan talijanski gradić Roseto Valfortore u pokrajini Foggiji, na obroncima Apenina, smješten sto pedeset kilometara jugoistočno od Rima. Njegovi su stanovnici u podnožju mjesta obrađivali polja, a na okolnim brežuljcima radili u kame-

nolomima mramora. Tako su živjeli stoljećima - teško i siromašno. Potkraj 19. stoljeća u Rosetu se proćulo da postoji daleka zemlja preko sedam mora u kojoj svatko može ostvariti svoj san. I tako su se tijekom osamdesetih godina 19. stoljeća male skupine stanovnika Roseta počele otiskivati parobrodom za Ameriku. Brod je pristajao u luci New York, a žitelji Roseta su putovali dalje, sto pedeset kilometara na zapad i naselili su se u blizini Bangora u Pensylvaniji. Zaposlili su se u kamenolomu škrljevca, postupno su počeli kupovati zemlju na brežuljku koji je s Bangorom povezivala makadamska cesta. Na njemu su izgradili kuće nalik na one u domovini, podigli su crkvu koju su nazvali Gospa od Karmela, a glavnu ulicu Avenijom Garibaldi. Gradić su u početku zvali Nova Italija, a kasnije su ga prozvali Rosetom. U Rosetu su početkom 20. stoljeća živjeli isključivo Talijani, govorili su talijanski i to na južnjačkom narječju, istom onom kojim su govorili u domovini. Roseto bi ostao mikrosvijet, poznat samo njegovim stanovnicima da se 50-ih godina 20. stoljeća jedan liječnik, profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Oklahomi nije zatekao u tome kraju. Njegov prijatelj, lokalni liječnik koji je liječio i stanovnike Roseta pričao mu je o začudnoj činjenici da Rosetanci ne umiru od bolesti nego od starosti. U to je vrijeme Amerikom harala epidemija srčanih udara, visokog krvnog tlaka, kolesterola što su sve bili vodeći uzroci smrtnosti muškaraca ispod 65-te godine života. Tada se liječnik, profesor iz Oklahome, zainteresirao za fenomen zabilježen u Rosetu. Proveo je opsežna istraživanja i ustanovio da niti jedan Rosetanac mlađi od 55 godina nije umro od srčanog udara ili imao znakove srčane bolesti. Nadalje, nije bilo samoubojstava, ovisnosti o drogama, zločina je bilo zanemarujuće malo, nitko nije imao čir na želucu i nitko nije živio od socijalne pomoći. Nakon mnogih zaključaka koji su istraživača odveli u slijepe ulice, otkriveno je da razlogom njihovog zdravlja nisu bili niti geni, niti prehrana, niti zemljopisni položaj Roseta u Americi, nego način života koji je bio utemeljen na zavičajnim i nacionalnim vrijednostima kraja iz kojega su došli. Živjeli su u proširenim obiteljskim zajednicama, u istoj kući živjela su po tri naraštaja, starijim osobama iskazivalo se poštovanje. Vladao je osjećaj zajedništva i spokoja, u gradiću od 2000 stanovnika su bile dvadeset dvije različite građanske organizacije. Stanovnici su se posjećivali međusobno, kada bi se sreli na ulici zastali su i razgovarali, zajedno objedovali. Poštujući i njegujući kulturu rodnoga kraja, Rosetanci su izgradili takvu društvenu strukturu koja ih je poput štita čuvala od nedaća modernoga svijeta.

Druga priča govori nam o Finskoj, zemlji koja je planetarno poznata po Nokiji i po obrazovnom sustavu kojega mnogi smatraju najboljim na svijetu. Mnogo je razloga tome, no izdvojit ćemo dva koja su ugrađena u temelje finske obrazovne izvrsnosti. Jedan je razlog višestoljetno i organizirano ulaganje u poduku čitanja i pisanja svekolikog naroda što je započelo već u 17. stoljeću. Drugi razlog jest uravnotežena obrazovna politika koja je nastala i traje na konsenzusu političkih stranaka, pa se promjene u obrazovanju ne događaju svakih nekoliko godina.

Razvijanje, njegovanje i širenje pismenosti bila je zadaća vjeroučitelja koji su uz vjersku poduku u nedjeljnim školama djecu podučavali čitati i pisati. Djelovali su i putem tzv. putujućih škola i dopirali u najzabačenije dijelove zemlje. Prema finskoj tradiciji, umijeće čitanja i pisanja zahtijevalo se od svakog muškarca i žene kao uvjet za sklapanje braka. Stoga je pismenost bila simbolom za zrelost, za životno razdoblje u kojem je

osoba sposobna nositi se s osobnim i društvenim dužnostima i pravima.

Što se pak tiče odnosa prema obrazovanju, učiteljsko je zanimanje oduvijek bilo jedno od najcjenjenijih zanimanja, a istraživanja pokazuju da je biti učitelj podjednako značajno kao biti liječnik, arhitekt, odvjetnik ili inženjer. Finsko obrazovanje nije uvijek bilo idealno. U njega se počelo ulagati nakon Drugog svjetskog rata, a značajni pomaci bilježe se od 1970. godine kada je uvedena obvezna škola u trajanju od 9 godina. Od tada do danas u Finskoj se promijenilo mnogo vlada i ministara, ali nitko nije mijenjao obveznu školu. Odolijevali su također vanjskim pedagoškim, ali i političkim utjecajima na obrazovanje, i njegovali svoje temeljne nacionalne vrijednosti: skromnost, jednakost, međusobno poštovanje, finsku obrazovnu tradiciju. U finskom obrazovnom sustavu poštuje se jednakost obrazovnih mogućnosti, individualiziran je odnos prema svakom učeniku, roditelji poštuju učitelje i vjeruju im, a učitelji su zadovoljni svojim poslom – sve te elemente nalazimo i u obrazovnim sustavima zemalja koje su zajedno s Finskom na samome vrhu svjetske rang liste.

Već desetak godina hrvatski je obrazovni sustav, kao i obrazovni sustavi u svijetu, na velikoj prekretnici. Potkraj dvadesetog stoljeća, a poglavito u prvom desetljeću dvadeset i prvog stoljeća postalo je razvidno da škola priprema učenike za svijet koji se stalno mijenja. Zato se postavlja pitanje za kakve kompetencije treba školovati mlade ljude kada budu 2030-te godine, nakon dugogodišnjeg školovanja, kročili u svijet rada. Hoće li im koristiti znanje stečeno tijekom školovanja ili će biti važnije vještine koje će im omogućiti inovativnu primjenu naučenoga? Ima li u njihovom školovanju uopće potrebe za upoznavanjem zavičajnih i nacionalnih vrijednosti? Mogu li zavičajne, baštinske, tradicijske i nacionalne vrijednosti biti putovnicom za budućnost? Upravo je to razlikovna vrijednost koja nas čini svojim i jedinstvenima, i drugačijima od drugih. Nadalje, ako je jedna od temeljnih kompetencija koja će današnjem učeniku biti potrebna u budućnosti kreativnost, tada će zavičajne i nacionalne vrijednosti moći biti sadržajem za inovativno malo poduzetništvo kao i za nacionalno gospodarstvo, za održivi razvoj i kulturni turizam i mnogo toga što još danas ne postoji.

Uz obitelj i domovinu, zavičaj je jedan od najvažnijih elemenata razvoja nacionalnog identiteta. U tome osobitu ulogu imaju obitelj i škola. Pođemo li od stajališta da škola mora njegovati i razvijati sve ono dobro s čime djeca dolaze iz svojih obitelji, te mijenjati sve ono loše što se uvuklo u dječji život i ponašanje, tada je zavičajna tematika takav sadržaj koji gotovo da ima terapijske vrijednosti. Naši županijski priručnici su vrata u otkrivanje svijeta zavičaja. Napravljeni su prema nastavnom planu i programu koji predviđa da se djeca u trećem razredu osnovne škole upoznaju s obilježjima zavičaja odnosno županije u kojoj žive. Te knjige obiluju fotografijama, ilustracijama, pojednostavnjenim činjeničnim podacima koji su prošireni zanimljivostima o mnogim segmentima života u zavičaju. Naći će se u njima pitanja, projektni zadatci, skupne aktivnosti, mogućnosti za osobna učenička promišljanja. Po svojoj didaktičkoj i metodičkoj koncepciji učenički zavičajni priručnici iz raznih hrvatskih županija ustrojeni su veoma slično, jer poštuju zahtjeve i zakonitosti nastavnog plana i programa. Iako nastavni plan i program prirode i društva kao i ostalih nastavnih predmeta traži da se načelo zavičajnosti

ugradi u sve nastavne predmete i to od prvog do četvrtog razreda, u praksi je naglasak na obradbi zavičajnih vrijednosti upravo u trećem razredu. Zahvaljujući vrsnim autorima, suvremenim didaktičkim i metodičkim pristupima, sadržajnoj primjerenosti, te su knjige vrijedan oslonac učiteljima. Učiti o svom zavičaju u dobi od 9 ili 10 godina, znači istraživati, otkrivati, saznavati ono što o vlastitom zavičaju ne znamo ili nas zanima. Učenicima će u tome pomoći učiteljica kroz terensku i izvanučioničnu nastavu. Zato će svi ti materijali iz knjige, zaživjeti u učeničkoj glavi i srcu onoliko koliko ih učitelj umije prenijeti u školsku zbilju.

Iz današnjeg očista je irelevantno hoće li buduće knjige o zavičaju biti otisnute na papiru ili će se čitati s nekog novog elektroničkog čitača, no bitno je da svaki građanin svijeta ponajprije poznaje sebe, svoje korijene i baštinu, te da su mu zavičaj i nacionalni identitet čvrsta točka od koje polazi i kojoj se vraća.

Literatura

1. Gladwell, M. Izvan prosjeka: priča o uspjehu. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2009.
2. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.
3. Sahlberg, P. Lekcije iz Finske = Finnish lessons: što svijet može naučiti iz obrazovne promjene u Finskoj. Zagreb: Školska knjiga, 2012.

